

AANTEEKENING

OVER

de beide inlandsche en over drie Javaansche soorten van het genus

HYPENODES Guen.

DOOR

P. C. T. SNELLEN.

(Pl. 7).

Verwijzende naar het door mij op de 43ste Zomervergadering der Nederlandsche Entomologische Vereeniging medegedeelde ¹⁾, wil ik thans eene nadere beschrijving der inlandsche en van een drietal Javaansche soorten van *Hyphenodes* geven, met afbeeldingen, welke Prof. J. van Leeuwen en Dr. Henri W. de Graaf de goedheid hadden voor mij te vervaardigen.

Vooraf echter moet ik, wat de generieke kenmerken van *Hyphenodes* betreft, eene verbetering aanbrengen in mijne beschrijving, *Vlinders van Nederland*, Macrolepidoptera pag. 494. Aldaar staat dat het eindlid der palpen eveneens gevormd is als het tweede. Dit is onduidelijk en onjuist. De thans voor mij staande gave exemplaren doen mij zien, dat het eindlid der palpen bij *Hyphenodes* eenigszins spoelvormig is, rolrond en gespitst; ook is bij gave voorwerpen, waar de bekleeding van het meslemmervormige middenlid niet geleden heeft, de basis van het eindlid daarin meer verborgen dan bij minder gave, zoodat het zich alsdan duidelijk korter dan de helft van lid 2 voordoet. Bij *Hypena* heeft het eindlid een platteren vorm en derhalve een geheel ander aanzien. Zie pl. 7 fig. 12, palpen van *Hyphenodes* en fig. 13, palpen van: *a. Hypena rostralis*, *b. proboscidalis* en *c. Fontis* Thunb. (*crassalis* Fabr. Snellen).

1) Zie Tijdschr. v. Entomol. XXXII, blz. xvi.

De achterrand der voorvleugels is bij de door mij in de *Flinders van Nederland* beschreven, toenmaals eenige inlandsche soort inderdaad niet veel langer dan een derde van den voorrand, doch bij de nieuw ontdekte tweede (vooral bij den ♂) begint de lengte van den achterrand die van de helft des voorrands nabij te komen.

Wat nu de specifieke kenmerken onzer beide inlandsche soorten betreft, zoo levert hunne herkenning geene groote bezwaren op, wanneer men gave en frissche voorwerpen voor zich heeft. Ik meen die kenmerken als volgt te moeten vaststellen:

1. Achterrand der voorvleugels weinig langer dan een derde van den voorrand, vleugelpunt spits; de grondkleur grauwegeel tot bruingrijs, met eene min of meer duidelijke, groote, driekante, donkere voorrandsvlek, die franjewaarts door eene eveneens min of meer duidelijke, lichtere veeg der grondkleur begrensd is; het zwarte middenteeken tot aan de tweede dwarslijn vervloeid en deze onder de middencel schuiner dan de achterrand. Achtervleugels grijswit met duidelijke donkere middenvlek; 17—19 mm. *1 costaestrigalis.*
2. Achterrand der voorvleugels bijna half zoo lang als de voorrand, vleugelpunt stomp; de grondkleur leemkleurig bruingrijs met tegen den wortel lichtere binnenrandshelft van het achterrandsderde; een zwart middenteeken duidelijk gescheiden van de tweede dwarslijn, en deze van af de middencel tot den binnenrand rechtstandiger dan de achterrand, overigens tegen den voorrand minder duidelijk en franjewaarts naar den binnenrand toe in toenemende mate wit afgezet. Achtervleugels grijs zonder duidelijke middenvlek; 19—20 mm. *2 taenialis.*

Men zal opmerken, dat de tweede soort hier onder een anderen naam voorkomt dan vroeger. Hiervan zal ik later eene verklaring geven en het eerst tot de nadere beschrijving overgaan.

1. *Hyperodes costaestrigalis*.

(Pl. 7, fig. 1, 2.)

Palpen bijna driemaal zoo lang als de kop (de korte, stompe kuif van het afgeronde voorhoofd inbegrepen); kleur van het wortel- en middenlid binnenwaarts aschgrauw, buitenwaarts leemkleurig bruingrijs, met zwartbruine schubben. Eindlid donkerbruin met bleekgele spits. Voorhoofdskuif bruingrijs. Sprieten zoo lang als drie vijfden van den voorrand der voorvleugels, dun, vooral bij het wijfje, het wortelderde draadvormig, verder met steeds duidelijker afgescheiden driekante leden. Zij zijn fijn en gelijkmatig bewimperd; bij den ♂ is de bewimpering iets langer dan de breedte van de schaft, bij het ♀ korter. Schedel en thorax zijn bij de licht gekleurde, duidelijk geteekende voorwerpen vrij bleek grauweel, en dit is ook de grondkleur hunner voorvleugels, wier vorm hierboven reeds beschreven is. Alleen valt nog op te merken, zooals ook uit de afbeelding blijkt, dat de achterrand onder de duidelijke punt eerst vlak is en naar onderen iets buikig wordt, de as overigens vrij rechtstandig loopt, zoodat de afgeronde staarhoek weinig verder binnenwaarts is gelegen dan de voorrandshoek of vleugelpunt. Voorrand flauw en gelijkmatig gebogen, de binnenrand recht. Beschubbing fijn, iets glanzig. Bij de lichte, duidelijk geteekende exemplaren valt het eerst in het oog eene donker grijsbruine, driekante voorrandsvlek, die iets voor de tweede helft van den voorrand begint en tot ongeveer $1\frac{1}{2}$ mm. vóór de vleugelpunt strekt. Binnenwaarts komt de stompe punt dezer vlek nog niet tot aan de helft van den vleugel, maar houdt bij den wortel van ader 5 op, en zij stuit aldaar tegen het vervloeide zwarte middenvlekje, dat den vorm heeft van een wortelwaarts spits veegeje. Franjewaarts der driekante voorrandsvlek is de grauwege grondkleur juist het helderst en lichtst en wordt tegen den voorrand zelfs bijna grauwwachtig

geelwit, zoodat eene, een millim. breede schuine lichte voorrandsstreep gevormd wordt, die ook franjewaarts scherp begrensd is, daar de achterrandsrand van den vleugel eveneens eene donker bruingrijze kleur heeft en in het midden verbreed is tot 2—2½ millim., naar onder en boven spits toeloopende. Op den achterrandsrand wordt dus eveneens eene bijna driekante donkere vlek gevormd, wier wortelwaartsche zijde echter, vooral onder ader 4, geen scherpe grens heeft. Van af ader 5 verloopt de schuine lichte voorrandsstreep in de grauwege grondkleur, die ook tegen den voorrandswortel iets donker bestoven is. Steeds is dus eene slecht begrensde, ongeveer driekante plek aan den staarhoek, iets uitgebreider dan de voorrandsvlek, behalve het schuine voorrandsstreepje, het lichtste gedeelte van den vleugel. De gewone Noctuiden-teekening is zeer onduidelijk; van de halve dwarslijn ziet men nauwelijks een spoor, de eerste geheele lijn is fijn, zwart, afgebroken, het schuine onder-eind onder de middencel nog het duidelijkste. Een paar donkere lange veegjes op de gewone plaatsen, in de middencel en in cel 1b, vertegenwoordigen de ronde- en tapvlek. De vorm van het middenvlekje, dat de niervlek vervangt, is boven beschreven, het reikt franjewaarts, in tegenstelling van de volgende soort, tot aan de tweede dwarslijn, die weder hoogst onduidelijk is, nauwelijks lichter dan de grond, en wier beloop alleen franjewaarts aan eene zeer flauwe zwarte afzetting nagegaan kan worden. Slechts bij één voorwerp, met eene middelmatig duidelijk donkere voorrandsvlek, is het bovengedeelte der tweede dwarslijn te zien als een flauw, zeer schuin buitenwaarts gericht grijsgeel lijntje, dat verder om de buitenzijde van het zwarte middenveegje heen loopt, dan twee flauwe tandjes maakt en onder de middencel, zeer flauw wortelwaarts gebogen, maar schuiner dan de achterrandsrand, tegenover het begin in den binnenrand eindigt. Van de flauwe, dunne, grijsgele, slechts drie iets hoekige bochten makende golflijn is slechts een flauw spoor te zien van de onderhelft, die bovenaan nog de donkere achterrandsvlek doorsnijdt. Franjelijne met vrij dikke, iets driekante zwarte stippen. Franje bruingrijs met grijsgele stippen achter de zwarte der franjelijne.

Zoodanig zijn de voorvleugels der duidelijkst geteekende stukken. Bij andere wordt de grond meer gelijkmatig donker bestoven, is de driekante voorrandsvlek flauwer en van het schuine lichte voorrandsstreepje alleen het begin duidelijk. Ook het zwarte langsveegje in het midden is bij het voorwerp met de eenkleurigst bruingrijze voorvleugels vrij flauw. Bij dit stuk, afgebeeld fig. 2, is echter juist het onder eind der tweede dwarslijn het duidelijkst licht en even schuin als bij de andere stukken, zoodat het hierdoor en door den vleugelvorm toch zeer goed kenbaar blijft. Nog heb ik twee wijfjes voor mij met bijna ongeteekende bruingrijze voorvleugels; hier blijkt alleen uit den vleugelvorm, zoo mede door de achtervleugels, dat zij tot *costaestrigalis* behooren; laatstgenoemde zijn namelijk bij alle exemplaren grijswit, in het puntvierde iets grijzer en zij hebben eene duidelijke donkere middenvlek; de korte franje is lichtgrijs.

Op de onderzijde zijn de voorvleugels lichtgrijs, met donker-grijze franje; drie voorrandsstippen en eene vlek bij de vleugelpunt zijn grijsgeel. De achtervleugels vertoonen zich nog iets helderder dan boven en hebben eene duidelijke donkere middenvlek met eene flauwe donkere booglijn.

Achterlijf en pooten lichtgrijs, het eerste met één pluimpje op den rug, bij den wortel; de tarsen zijn donker en licht geringd. Het achterlijf is overigens bij den ♂ slank, bij het ♀ eenigszins plat, tegen het eind wat verbreed, dan snel gespitst; de pooten zijn dun, glad beschudd, gewoon gespoord.

2. *Hypenodes taenialis*.

(Pl. 7, fig. 3, 4.)

Palpen en sprieten als bij de voorgaande soort; ik zie geen merkbaar verschil, alleen schijnt mij de bewimpering van laatstgenoemden iets langer te zijn. Schedel en thorax grijs, iets lichter of donkerder en meer of minder bruinachtig, naarmate van de kleur der voorvleugels. Deze zijn naar achteren meer verbreed dan bij *costaestrigalis*, de voorrand is wel niet sterker gebogen, maar

de achterrand langer; laatstgenoemde is tevens regelmatig gebogen en iets schuiner dan bij *costaestrigalis*, ook is de vleugelpunt stomper.

De grondkleur der voorvleugels is een leemkleurig bruingrijs, donkerder of lichter, maar niet zoo variërend als bij de voorgaande soort. Aan den wortel het lichtst, worden zij geleidelijk donkerder tot twee derden toe, alwaar achter de tweede dwarslijn en het meest tegen den binnenrand, de tint plotseling oplicht tot bijna grijs-wit toe, om langzamerhand weder te verdonkeren, zoodat zij tegen de franjelij n opnieuw dezelfde kleur hebben als voor de tweede dwarslijn.

Teekening regelmatig en duidelijker dan bij *costaestrigalis*. Aan den wortel zie ik, even onder den voorrand, bij 7 mijner 8 exemplaren een kort zwart langsstreepje (het achtste is op die plaats iets beschadigd). Eerste dwarslijn bijna op een derde der vleugellengte, enkelvoudig, vrij steil, flauw geslingerd en fijn zwart. In de middencel is die lij n iets dikker en in cel 1b duidt een kort tandje de tapvlek aan. Dwarsader onder een kort donker voorrandsstreepje, met een bij alle exemplaren aanwezig zwart middenteeken. Het is klein maar gewoonlijk goed zichtbaar, meestal driekant, wortelwaarts spits; bij een paar exemplaren doet de vorm aan een' spijkerkop denken, bij één voorwerp is het eenigszins halvemaan-vormig (volgens Guenée kan het ook x-vormig zijn). Door eene duidelijke, $\frac{1}{2}$ tot $\frac{2}{3}$ millimeter breede tusschenruimte van dit middenteeken gescheiden, komt nu de tweede dwarslijn. Haar begin is eigenlijk het bovenvermelde donkere, soms licht afgezette voorrandsstreepje boven het middenteeken, dan volgt een genoegzaam uitgewischt horizontaal eind, en vervolgens loopt, van af ongeveer een millimeter onder den voorrand, de dwarslijn naar den binnenrand, evenwijdig met, doch rechter dan de achterrand en slechts achter het middenteeken een zeer kort bochtje makende, dat men bijna een stompe tand kan noemen. Op die plaats is de lij n ook het dunste, overigens duidelijk, koolzwart, enkelvoudig, in cel 1b nauwelijks wortelwaarts gebogen. Deze lij n is verder, van af de plaats waar zij onder den voorrand goed zichtbaar wordt tot aan den binnenrand, iets geelachtig wit afgezet en wel naar onderen

toe steeds duidelijker, behalve achter de korte bocht. Achter haar — op den zoogenaamden gewaterden band — is, als boven vermeld, de lichtste, wortelwaarts grijswitte plaats van den vleugel, die niet verder beschreven behoeft te worden. Voorrand tegen de punt met drie bleekgele stippen geteekend. De golflijn, die eveneens is als bij *costaestrigalis*, wordt naar den voorrand toe niet duidelijker, hoewel bij *taenialis* de lichte voorrandsveeg bij de vleugelpunt ontbreekt. Franjelij, randstippen en franje als bij de andere soort. Achtervleugels donkerder grijs, zonder duidelijke middenvlek.

Op de onderzijde der voorvleugels is de lichtere gewaterde band der bovenzijde aangeduid, en op de achtervleugels zijn eene flauwe donkere middenvlek en booglijn te zien.

Pooten en achterlijf als bij *costaestrigalis*, alles iets donkerder.

Thans wil ik iets over de synonymie zeggen.

Tot voor korten tijd meende ik, dat de voorwerpen, die Dr. Staudinger mij in 1888 onder den naam van *Hypenodes albistrigatus* had gezonden en die tot dezelfde soort behooren, welke door mij in de *Flinders van Nederland* zijn beschreven als *costaestrigalis* Stephens, inderdaad specifiek dezelfde waren als de *Crambus albistrigatis* van Haworth, *Lepid. Britannica* p. 368 n°. 10, en dat Stephens en Wood, die dezelfde soort onder den naam van *costaestrigalis* hebben, hunnen voorganger verkeerd interpreteerden. Intusschen vind ik, bij herlezing, Haworth's beschrijving toch niet zoo passende om bij dit besluit te blijven volharden. De lezer oordeele zelf naar de eigene woorden van den Britschen Lepidopteroloog: «*Crambus albistrigatis* (The white line snout). Alis subfuscis, «fascia lata saturatiore nigro, albo obsolete terminata.

«Habitat inter nos infrequentissime tempore oblito.

«Expansio alarum 10 lin.

«Descriptio: Palpi praecedentium. Alae anticae puncto obsolete «ordinario post medium fasciae anticarum».

De voorgaande soort, die eveneens gevormde palpen hebben zou, is zijne *Crambus bombyceatus* (= *Cledeobia angustalis* W.V. ♀. Dit is natuurlijk geheel onjuist, maar de beschrijving van het zwarte

middenpunt, dat bij *costaestrigalis* Steph., Snellen wel aanwezig is, doch waarvan de plaats niet zoo duidelijk kan worden aangewezen, dat men beslist zeggen mag dat het voorbij de helft van den middenband der voorvleugels staat, past veel beter op de andere soort. Haworth's beschrijving is bovendien eigenlijk toch te kort en te vluchtig om daaraan veel waarde te hechten, en dus besloot ik om ondanks Guenée's twijfel (zie *Deltoides et Pyralites* p. 42) en Staudinger's besliste uitspraak (*Catalogus*, Ed. 2, p. 142 bij n°. 2041), toch *taenialis* Hübner, *Pyral.* fig. 151 nog eens te vergelijken, en nu moet ik zeggen, dat ik mij wel eenigszins over de bezwaren der beide genoemde schrijvers verwonder. Vorm, grootte en kleuren, zoomede de teekening en de lange palpen doen onmiddellijk aan eene *Hyphenodes* denken, maar stellig niet aan *costaestrigalis* Steph. Vooral het ontbreken der driekante donkere voorrandsvlek en de vorm der tweede dwarslijn duiden dit aan. Wel wil ik niet over het hoofd zien, dat de randstippen vergeten zijn op Hübner's figuur, waarbij nog moet worden gevoegd, dat althans in het door mij vergeleken exemplaar van Hübner's werk ¹⁾, de tweede dwarslijn onderaan veel te sterk is gebogen en dat het begin van den donkeren achterrand der voorvleugels aan de vleugelpunt ten onrechte door een scherp donker streepje is aangeduid, ook de achtervleugels te donker zijn, links met eene groote donkere middenvlek (rechts niet). Niettemin komt het mij voor, dat Hübner eene bruikbare afbeelding geeft van onze laatstelijk ontdekte tweede soort van *Hyphenodes*, en dat wij ons daarop beter kunnen beroepen dan op Haworth's beschrijving. Bovendien heeft Hübner de prioriteit, al staat ook de tijd der publicatie van zijne afbeelding niet geheel vast. Aan Guenée's overige bezwaren hecht ik minder gewicht. Het middenpunt der voorvleugels is bij *taenialis* onstandvastig van vorm, en de franje is niet eens «*entrecoupée*» zooals hij zegt, maar met lichte streepjes langs den wortel geteekend.

Cledeobia albistrigatus Stephens, *Illustr. of Brit. Ent.* IV p. 20, — waarvan de beschrijving luidt: «*Alis subfuscis*,

1) In de Bibliotheek der Nederl. Ent. Vereeniging.

« anticis fascia lata medio saturatiore nigro terminata, postice
 « striga undulata albida. — Wings pale fuscous; anterior with
 « a broad central darker band, terminated near the base by a
 « slender zigzag black streak and behind the middle by a broader
 « slightly flexuous one, adjoining to which on the inner margin is
 « a whitish space, gradually changing into a dark fuscous streak,
 « and on the hinder margin itself is a row of black dots: a spot of
 « the same colour is in the middle of the disc: posterior wings imma-
 « culate », — is zeer stellig *taenialis* Hübn. en zelfs goed beschreven.

Evenzoo is zijne *Cledeobia costastrigalis* p. 21, die aldus wordt
 gekenmerkt: « Alis fusco-cinereis, anticis macula subtriangulari
 « versus apicem costae fusca, lineolaque obliqua apicis alba, posticis
 albidis. — Wings ashy-brown, anterior with a somewhat trian-
 « gular fuscous patch towards the apex of the costa, bounded by
 « an oblique white streak, which terminates in a pale whitish-ash
 « blotch; the hinder margin is brownish, with a faint waved
 « whitish streak, and on the external edge is a row of detached
 « black lunular dots; posterior wings whitish, with the apex
 « fuscescent », — de andere soort, hoewel het lichte voorrands-
 veegje der voorvleugels ten onrechte kortaf wit wordt genoemd. De
 figuren van Wood (« le commentateur de Stephens, zooals Guenée
 hem ergens noemt) strekken ter toelichting van Stephens' beschrij-
 vingen; fig. 771 *albistrigatus* is *taenialis* Hübner en fig. 772
costastrigalis dezelfde van Stephens. Ik merk op, dat evenals in
 zeer vele andere gevallen, Wood's afbeeldingen, hoewel vluchtig,
 toch ook hier kennelijk mogen worden genoemd.

Pyrallis acuminalis Herrich-Schäffer, in Panzer, *Deutschlands In-*
secten, Heft 163. 2, is te klein, zoowel voor *costastrigalis* als voor
taenialis, en de achtervleugels zijn te wit; de tweede dwarslijn is voor
costastrigalis in het midden te veel gebroken en tegen den binnen-
 rand te veel wortelwaarts gebogen. Deze afbeelding schijnt wel naar
 hetzelfde exemplaar te zijn gemaakt, dat later tot voorbeeld heeft
 gediend van de nog meer bedorven figuur in de *Syst. Bearb. der*
Schmett. von Europa en draagt weinig bij tot ons onderricht in
 deze zaak.

Ook de afbeelding van *taenialis* Herrich-Schäffer in hetzelfde werk, Heft 166. 1, die *costaestrigalis* Steph. moet voorstellen, is onnauwkeurig. Het eerste veld der voorvleugels heeft eene zwarte vlek aan den voorrand, verder is het middenveld nooit zoo volledig, ook te bruin-geel, een wit middenpunt zag ik bij deze soort nooit; de grondkleur van den vleugel is overigens te grijs en de achtervleugels hebben een te donkeren achterrand. Het is duidelijk, dat Herrich-Schäffer de *taenialis* van Hübner verkeerd heeft geïnterpreteerd; het is zijne *acuminalis*, die bij deze Hübnersche soort behoort. Evenmin als de andere, hierboven besproken afbeelding in Panzer, kan men deze leerzaam noemen.

Cledeobia acuminalis Herrich-Schäffer, *Syst. Bearb. der Schmett. von Europa* II p. 442, Noct. fig. 619 komt de verwarring nog grooter maken. Niet alleen geeft de tekst geene opheldering, maar de afbeelding is duidelijk uit exemplaren van beide soorten samengesteld en past daardoor op geene der twee. Het origineel schijnt mij toe hetzelfde te zijn van de figuur in Panzer's *Insecten*. Zij is nog verder bedorven, doordat de tweede dwarslijn bovenaan bijna in de vleugelpunt uitloopt. Herrich-Schäffer erkent dit reeds door Guenée opgemerkte feit, maar op eene plaats waar niemand deze verklaring zou zoeken, namelijk in eene beschrijving van *Lepidoptera* van Cuba, in het *Correspondenzblatt des Zool. Mineral. Vereins zu Regensburg*, XXIV (1870) p. 104.

Pyralis acuminalis Wocke, in het *Breslauer Zeitschrift für Entomologie*, jaarg. 1850 pl. 5 fig. 16 (zonder tekst), geeft eene goede, ongekleurde voorstelling van *Hypenodes taenialis* Hübner.

Hypenodes albistrigalis Guenée, *Deltoides et Pyralites* p. 42 (Haworth schrijft: *albistrigatis*), is *taenialis* Hübner, *albistrigatus* Stephens. Men kan de tweede dwarslijn der voorvleugels niet wel « denticulée » noemen, ook is de franje, zooals ik boven vermeldde, niet « entrecoupée ».

Zijne *Hypenodes costaestrigalis*, l. c. p. 42, is ook wel dezelfde van Stephens en Wood, maar *acuminalis* Herrich-Schäffer, *Syst. Bearb.* had wel on geciteerd kunnen blijven, hoewel Guenée enkele gebreken dier figuur juist opmerkt. Zijne eigene beschrijving is

blijkbaar naar afgevlagen voorwerpen gemaakt en wel daardoor niet geheel passend. De grondkleur der voorvleugels is namelijk bij gave voorwerpen niet « blanc-jaunâtre », en de tweede dwarslijn is niet duidelijk beschreven. Het werk van Humphreys en Westwood, *British Moths and their transformations*, citeer ik liever niet, want in de door mij vergeleken 3e editie (1857) zijn de afbeeldingen te onvolmaakt.

Hypenodes costaestrigalis en *albistrigalis* Stainton, *Manual* II, p. 128, 129, zijn korte maar duidelijke beschrijvingen derzelfde soorten van Stephens.

Hypenodes albistrigalis von Heinemann, *Schmett. Deutschlands und der Schweiz* I (Macrolepidoptera) p. 620 is *taenialis* Hüb., *acuminalis* Wocke. Van het donkere middenpunt der voorvleugels maakt hij geene melding.

De door Mr. H. W. de Graaf in de *Bouwstoffen voor eene Fauna van Nederland* III p. 57 beschreven *Hypenodes costaestrigalis* is stellig dezelfde als die van Stephens en Wood.

Mijne *Hypenodes costaestrigalis*, *Vlinders van Nederland*, Macrolepidoptera p. 494 is wel is waar dezelfde soort van Stephens, Wood en Guenée, maar naar afgevlagen exemplaren en onder den invloed der mislukte afbeelding van Herrich-Schäffer gemaakt, waardoor mij dan ook het onderscheid tusschen *costaestrigalis* en *taenialis* onduidelijk bleef.

De synonymie der beide soorten is dus, voor de volkomen insecten, als volgt.

Hypenodes costaestrigalis Steph.

1834.	Stephens, Illustr. of British Entomology IV. p. 20.	<i>Cledeobia costaestrigalis</i> .
1849.	Wood, Index Entomologicus, fig. 772.	» »
1839.	Herrich-Schäffer, in Panzer, Deutschl. Ins. 166, 1.	<i>Hypena taenialis</i> .
1845.	Herrich-Schäffer, in Syst. Bearb. II p. 442 Noct. fig. 619 (pars).	<i>Cledeobia acuminalis</i> .

1854. Guenée, Deltoides et Pyralites
p. 42. *Hyphenodes costaestrigalis.*
1859. Stainton, Manual II p. 129. » »
1862. de Graaf, Bouwstoffen III. p. 57. *Cledeobia costaestrigalis.*
1867. Snellen, Vlinders van Nederl.
Macrol. p. 494. *Hyphenodes costaestrigalis.*

Hyphenodes taenialis Hübner.

- 1796 enz. Hübner, Samml. Eur. Schmett.
Pyr. f 151. *Pyralis taenialis.*
1810. Haworth, Lepidopt. Brit. p. 368
n°. 10. *Crambus albistrigalis.*
1834. Stephens, Illustr. of British Ent.
IV. p. 20. *Cledeobia albistrigatus.*
1839. Wood, Index Entomologicus, fig.
771. » »
1839. Herrich-Schäffer, in Panzer,
Deutschl. Ins. 163. 2. *Hyphena acuminalis.*
1845. Herrich-Schäffer, Syst. Bearb. II.
p. 442 Noct. fig. 619 (pars). *Cledeobia acuminalis.*
1850. Wocke, Zeits. f. Entom., her-
ausg. in Breslau, pl. 5, f 16. » »
1854. Guenée, Deltoides et Pyralites
p. 42. *Hyphenodes albistrigalis.*
1859. Stainton, Manual II. p. 128. » »
1859. von Heinemann, Schmett. Deutschl.
u. d. Schweiz. I. p. 620. » »
1887. Snellen, Tijds. v. Ent. XXX.
p. 219. » »

De soorten van *Hyphenodes* vliegen volgens Guenée op vochtige en beschaduwde plekken in bosschen. Dit komt overeen met de waarnemingen der Nederlandsche Entomologen, evenals de opgaven van Guenée en Stainton over den vliegtijd (Juni, Juli). Mr. de

Roo van Westnaas vermeldt echter ook het vangen van een exemplaar in September, hetgeen op eene tweede generatie wijst.

Wat de eerste toestanden onzer beide soorten aangaat, daarvan was vóór 1870 niets bekend. In dat jaar echter maakte de heer J. Hellins, in deel VI van het *Entomologist's Monthly Magazine* op p. 216, eene beschrijving der rups van *costaestrigalis* bekend. Zij werd gekweekt uit eieren, die den gewonen vorm der Noctuinen-eieren hadden en donkerrood gekleurd waren. Deze kwamen op 12 en 13 Juli uit en bij onbekendheid met het ware voedsel, werden aan de rupsen de bloemen van *Thymus Serpyllum* voorgegegd, welke zij aten. Den 12 Augustus was echter nog slechts één voorwerp in leven, dat toen tevens zijn vollen wasdom had bereikt. De rups is 12-pootig, haar gang en houding zijn spanner-vormig, de 4 middenste ringen dikker dan de andere. Zij is verder zeer glanzig, donker purper- of karmozijnbruin met blekeren buik en zijden en overigens zeer flauw licht en donker geteekend. Den 15 Augustus veranderde deze rups, zonder spinsel, daar zij gestoord was, in eene stompe, bleekgroene, iets bruinetintede pop. Of en wanneer de vlinder verscheen, wordt niet vermeld.

In 1887 had Prof. van Leeuwen het geluk eieren te verkrijgen van *taenialis*, gelegd door voorwerpen, die hij en de heer J. W. Lodeesen bij Oosterbeek hadden gevangen. Op mijn verzoek deelde Prof. van Leeuwen mij het volgende uit zijne aantekeningen over deze soort mede:

« Wij vingen in het eind van Juni en in Juli vele exemplaren « der vlinders van beide sexen, in een dennenbosch bij Ooster- « beek, des avonds op smeer (A la lanterne! Lodeesen). De vangst « was moeielijk, daar de diertjes niet vast bleven zitten, maar bij « nadering met licht veelal opvlogen. Enkele wijfjes legden eenige « eieren, de meesten niet. Het ei is witgeel, gevormd als eene « vischbun, fijn geribd en gegroefd, en wordt één dag voor het « uitkomen lichtgrijs. Op 10 Juli ontwikkelden zich de eerste rupsjes; « zij zijn alsdan slank, glashelder, met ijle, vrij lange beharing en « hebben slechts twee paren buikpooten. Met het voedsel was ik « aanvankelijk zeer ongelukkig en kon niet ontdekken waarvan de

« rupsen op de vangplaats hadden geleefd, hoewel ik haar alle
« planten voorlegde die aldaar voorkwamen. Slechts twee bleven in
« leven, dank zij het aanbieden van een takje thijm — naar aan-
« leiding der mededeeling van Hellins — hoewel er geen thijm op
« de ook bij dag duistere vliegplaats groeide. Op dat takje vond ik
« den 26 Juli ééne rups, die juist was verveld, en eene tweede
« op het punt van vervellen, die echter nog denzelfden dag stierf.

« Mijne eenmaal vervelde rups was nu glanzig licht geelbruin,
« de kop donker, de geledingen diep ingesnoerd, de middenringen —
« vooral 4 en 8 — vrij sterk gezwollen. Beharing nog vrij
« lang — zoo lang als de dikte van het lichaam. Dit eenig over-
« gebleven voorwerp leefde en groeide tot 1 Augustus; het was toen
« bruingrijs, glanzig, ongeteekend, terwijl de beharing nu in ver-
« houding tot het lichaam zeer kort geleek. Haar in een doosje
« zettende, met het doel eene afbeelding te maken, vond ik, drie
« uren later daartoe willende overgaan, het dier verdroogd. Droge
« lucht schijnt voor deze rupsen verderfelijk te zijn.

« Ik had nu eenig leergeld betaald, waarmede ik mijn voordeel
« deed bij het opkweken van een ander broedsel rupsen, dat 2
« Augustus uitkwam uit eieren op 26 Juli gelegd. Deze vervelden
« omstreeks 10 Augustus voor de eerste maal en groeiden goed op
« bloemen van thijm en *Calluna vulgaris* in eene eenigszins vochtig
« gehouden atmosfeer. Ik denk ten slotte, dat de bloemen van
« heide het natuurlijk voedsel zullen zijn. De kleur der rupsen —
« bruingrijs — werd gaandeweg donkerder en minder glanzig.
« Teekening was niet te ontdekken, ook niet na de vierde ver-
« velling op ongeveer 8 September. Daarna geraakten de rupsen
« volwassen. Behalve het ei, heb ik eene éénmaal vervelde rups af-
« gebeeld bij fig. 6, eene halfwassen (tweemaal vervelde) bij fig. 7
« en eene volgroeide bij fig. 8. De laatste teekende ik op 10 Sep-
« tember; zij was toen dof donkergrijs, met bruinachtigen kop en
« fijne, korte beharing. De gewone houding der zeer trage rups is
« die waarin ik haar heb afgebeeld, maar zij kan zich nog belangrijk
« uitrekken, waarbij de vorm der middenringen meer regelmatig wordt.

« Mijne rupsen, die dus laat in den zomer haren vollen wasdom

« hadden bereikt, gingen daarna niet tot verpopping over, maar
 « zetteden zich ter winterrust neder op de uitgebloeide takjes thijm.
 « Waarschijnlijk was mijne hierop gevolgde wijze van behandeling
 « niet de juiste; geene enkele rups is namelijk den winter geheel
 « doorgekomen, hoewel verscheidenen nog maanden lang in leven
 « bleven. Ik meen wel te kunnen aannemen, dat deze soort in den
 « regel slechts ééne generatie heeft, waarvan de rupsen overwinteren,
 « terwijl vroeg ontwikkelde vlinders dan nog eene tweede generatie
 « in Augustus of September kunnen geven.»

Nieuwe lokaliteiten voor *costaestrigalis* zijn mij sedert de uitgave der *Vlinders van Nederland* niet bekend geworden. Van *taenialis* vingen de heeren Lodeesen en van Leeuwen verscheidene exemplaren bij Oosterbeek, van 3 tot 26 Juli, in een bosch van eiken en *Pinus sylvestris*; op den grond groeiden heide en varens. Ik zelf ving een ♀ bij Winterswijk, in een bosch van eiken en ander loofhout, op *Vaccinium* en gras.

Zooals ik op de Vergadering mededeelde, heeft Mr. Piepers onze *Hypernodes costaestrigalis* ook op Java waargenomen. Hij zond herhaaldelijk exemplaren over, die in de gebergten der Preanger regentschappen op eene hoogte van 15—1800 meter gevangen waren. De voorwerpen zijn kleiner dan de Europeesche en hebben slechts eene vlucht van 15—16 millimeter. Verder zijn de achtervleugels iets donkerder, zoodat de middenvlek onduidelijker is, doch in de teekening der voorvleugels is geen verschil te bespeuren. Zelfs stemt een bijzonder gaaf wijfje in dit opzicht merkwaardig overeen met een van Dr. Staudinger ontvangen exemplaar.

Behalve *costaestrigalis* en *taenialis* zijn nog twee soorten der Palaearctische fauna beschreven. Dr. Staudinger namelijk beschreef in de *Stettiner Ent. Zeitung* 1876 p. 139 eene *Hypernodes Kalchbergi*, van Sicilie, die ook in Macedonie en bij Derbent gevangen is. Vlucht 12—15 millim., vleugels korter en breeder dan bij de bovengenoemde twee soorten, hunne kleur grauwwaars, de voorvleugels met 2 lichte dwarslijnen, eene witachtige middenvlek en eene zeer

onduidelijke getande lichte golflijn. De tweede is *Hyphenodes Balneorum* Alpheraki, in de *Horae Soc. Ent. Rossicae* XV (1879) p. 137, uit den Caucasus. Van deze soort zegt de auteur, dat zij ongeveer dezelfde grootte heeft als *Kalchbergi* (een ♂ 16 mm. vlucht), de voorvleugels zijn veel smaller met zeer rechten buitenrand (achterrand?); zij zijn zwart met klein wit middenpunt, waarachter eene witachtige dwarslijn verloopt, die aan den binnenrand het duidelijkste is, doch eene schuinere richting heeft dan bij *Kalchbergi*, zonder eene bocht achter de middencel te maken. Getande golflijn wit. Achtervleugels lichtgrijs (bij *Kalchbergi* grauwbrown of grauwwaars) en met eene donkere, langwerpige middenvlek.

Wat exotische soorten aangaat, zoo is door mij in het *Tijdschrift voor Entomologie* deel XXIII (1879—80) p. 124 en deel XXIV (1880—81) pl. 5 fig. 10 eene *Hyphenodes jucundalis* van Celebes bekend gemaakt. De afbeelding is vrij goed geslaagd, behalve wat betreft het begin der tweede dwarslijn aan den voorrand (vergelijk de beschrijving). Zij is aldaar juist zooals bij *taenialis*. De palpen zijn in verhouding korter dan bij onze inlandsche soorten, doch hebben eveneens een opgericht eindlid. De golflijn is vrij duidelijk getand.

Mr. Piepers vond op Celebes nog drie andere soorten van *Hyphenodes*, doch slechts in afgevlogen exemplaren. Twee daarvan trof hij later in goede exemplaren ook op Java aan. Eene daarvan,

***Hyphenodes pudicalis* n. sp.**

is zeer kennelijk. Ik beschrijf haar als volgt: Grootte en bouw van *costaestrigalis*, de voorvleugels grijs, bruin bestoven, twee gebogen dwarslijnen en eene vlekke golflijn bijna wit, bruin afgezet, eene liggende, halvemaanvormige middenvlek en eene veeg in de vleugelpunt eveneens wit, de achtervleugels en het achterlijf bleekrood. Palpen als bij *jucundalis*.

De tweede

***Hyphenodes minimalis* n. sp.**

is zeer klein (11—12 mm.); bouw als *costaestrigalis*, maar gedrongener, diklijviger, palpen als de beide andere Indische soorten.

Voorvleugels bleek grauwwachtig leemgeel, met donkergrijze franje en aangrenzenden achterrandsrand, eene donkergrijze, in het midden lichte middenvlek en sporen van donkere dwarslijnen. Achtervleugels bij beide sexen wit.

Vervolgens nam hij nog eene soort waar, alleen op Java, die eene vlucht van 18—19 millim. heeft,

***Hyphenodes obliqualis* n. sp.**

Deze is eveneens gebouwd als *costaestrigalis*, maar kloeker, met smallere, donkergrijze achtervleugels. De voorvleugels zijn licht geelbruin, met lichter achterrandsrand en goed geïsoleerde donkere middenvlek, evenals bij *taenialis*; de tweede, wit gekleurde dwarslijn is zeer schuin en vereenigt zich met eene iets lichtere veeg, die de vleugelpunt deelt. Palpen even lang als bij de Europeesche soorten.

Ten slotte moet ik nog mijnen dank betuigen aan de heeren J. W. Lodeesen en K. N. Swierstra, die mij door het verstrekken van exemplaren uit hunne eigene of onder hun beheer staande verzamelingen grooten dienst hebben bewezen.

VERKLARING
DER
AFBEELDINGEN.

- Pl. 7 fig. 1. *Hypenodes costastrigalis* Steph. ♂.
 2. » » » ♀.
 3. » *taenialis* Hübn. ♂.
 4. » » » ♀.
 5. Ei
 6. Eenmaal vervelde rups }
 7. Halfwassen rups } van *Hypenodes taenialis*.
 8. Volgroeide rups }
 9. *Hypenodes pudicalis* Snellen.
 10. » *minimalis* Snellen.
 11. » *obliquialis* Snellen.
 12. Palpen van *Hypenodes taenialis*.
 13. a. » » *Hypena rostralis*.
 b. » » » *proboscidalis*.
 c. » » » *Fontis (crassalis)*.
-